

Asia: VN/23654/2021/

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle arkistointilaiksi ja laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Kotiseutuliitto kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä arkistointilaiksi.

Vaikka lakiesitys koskee ensi sijassa julkishallintoa, viranomaisten tiedonhallintaa ja näille kertyvän arkistoaineiston pysyvää säilyttämistä Kansallisarkistossa ja yksityisarkistoja vain siltä osin, kun näitä asiakirjakokonaisuuksia otetaan vastaan Kansallisarkistoon, Kotiseutuliitto haluaa kiinnittää huomiota erityisesti yksityisarkistojen asemaan kansallisessa arkistokokonaisuudessa ja kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämisessä.

Lain perusteluissa todetaan, että yksityisarkistoja ottavat vastaan ja säilyttävät monet muutkin arkisto-organisaatiot Kansallisarkiston lisäksi. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan mainita kotiseutuarkistoja, joita on Suomessa pitkälti toista sataa, suuri osa kuntien tai kuntien yhdessä kolmannen sektorin kanssa ylläpitämiä. Kotiseutuarkistolla tarkoitetaan sitä organisaatiota, jonka tehtävänä on 1) tallentaa toiminta-alueensa kattava yksityisluontoinen arkistoaineisto ja henkinen perinne, 2) saada se säilymään tuleville sukupolville ja 3) saattaa se käytettäväksi analogisena tai sähköisenä ja aineiston hallintajärjestelmän avulla tutkimuksen, opetuksen, harrastustoiminnan ja kulttuurisen hyvinvoinnin tarpeisiin. Kotiseutuliiton vuonna 2022 tekemän kotiseutuarkistosiselvityksen ja arkistoille suunnatun kyselyn mukaan kyselyyn vastanneiden 111 kotiseutuarkiston kokoelmassa oli mm. yli 5,2 hyllykilometriä asiakirjoja ja yli 300 000 valokuvaa. Kotiseutuarkistosiselvitys on luettavissa osoitteessa bit.ly/Kotiseutuarkistosiselvitys.

Kotiseutuarkistojen huomioiminen arkistojen kansallisessa kokonaisuudessa on erityisen merkittävää, sillä niiden rooli on kasvamassa Kansallisarkiston supistuneen hankintapolitiikan seurauksena. Kotiseutuarkistot ovat mukana tällä hetkellä toteutettavassa yksityisarkistojen

kansallisen hankintapolitiikan päivityksessä. Vaikka arkistointilakiesitys ei koske yksityisarkistonäkökulmasta kuin Kansallisarkistoa, Kotiseutuliitto tuo tässä yhteydessä esille painavan huolensa siitä, että myös paikallista merkittävää yksityisarkistoaineistoa vastaan ottavat, säilyttävät ja käyttöön antavat kuntien tai yksityisten tahojen ylläpitämät kotiseutuarkistot pitävät hallussaan merkittävää kansallista asiakirjallista kulttuuriperintöä ja että ne kaipaavat tukea mm. yhtenäisen helppokäyttöisen kohtuuhintaisen tietovarannon luomiseksi. Paikallisten toimijoiden asiakirja-aineistoa tarvitaan monipuolisen menneisyyden kuvan rakentamisessa mm. koko maan tutkimusmahdollisuuksien turvaamiseksi. Tämä ei kuitenkaan onnistu yksittäisen kotiseutuarkiston tai Kotiseutuliiton ei-rahallisen tuen voimin, puristamalla arkistoaineistoja väkisin niille sopimattomiin kirjastojen tai museoiden tietovarantoratkaisuihin tai tukeutumalla kaupallisten ja/tai monikansallisten toimijoiden tarjontaan.

Toiseksi Kotiseutuliitto kiinnittää huomiota laissa uudistettavaksi esitettyyn terminologiaan. ”Kansallinen arkistotietovaranto” määritellään lakiesityksessä ensisijaisesti julkishallinnon ja Kansallisarkiston tarpeista käsin. Yksityisarkistoja se koskee vain niiltä osin, kuin näitä Kansallisarkiston viime vuosina supistuneen yksityisarkistojen hankintapolitiikan puitteissa otetaan vastaan Kansallisarkistoon vähemmän kuin aikaisemmin. Kuitenkin myös muissa arkistoissa (erityisesti yksityisissä keskusarkistoissa, kotiseutuarkistoissa ja museoissa) säilytettävillä yksityisarkistoilla on erittäin suuri merkitys kansallisessa arkistotietovarannossa.

Jo pitkän aikaa arkistoterminologiassa on vallinnut ristiriitainen tilanne, kun muussa lainsäädännössä on annettu arkistoterminologiaan tutustumatta vakiintuneille arkistokäsitteille uusia merkityksiä. Tällainen termi on esimerkiksi arkistointi, jolla tarkoitetaan perinteisesti asiakirjojen liittämistä osaksi sen toimijan arkistoa eli asiakirjojen kokonaisuutta, jonka toiminnan myötä kyseiset asiakirjat ovat kertyneet. Tietosuojaalainsäädännössä arkistoinnilla puolestaan tarkoitetaan asiakirjojen luovuttamista arkistoon. Arkistointilakiesityksessä ei tästä huolimatta määritellä 3 §:ssä sanaa arkistointi. Siellä määritellään vain kolme termiä: asiakirja, tietoaineisto ja kansallinen arkistotietovaranto. Silti jossain yhteydessä käytetään tietoaineiston sijaan käsitettä arkistoaineisto. Olisi tärkeää, että säädöspohjan terminologia olisi yhtenäistä ja yksiselitteistä ja että siinä huomioitaisiin myös Kansallisarkiston uusi, aiempaa vähäisempi kansallinen rooli yksityisarkistokentässä.

Punamäki Anna
Suomen Kotiseutuliitto